

UDK 176.6(497.5 Momjan)''16''(093)

265.5(497.5 Momjan)''16''(093)

Primljeno: 23. 8. 2014.

Prihvaćeno: 19. 11. 2014.

Izvorni znanstveni rad

Giochi sotto il Cason del Carbon: Nedopuštene ljubavne igre na Momjanštini krajem 17. stoljeća

Danijela Doblanović

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odjel za humanističke znanosti - Odsjek za povijest

I. Matetića Ronjgova 1

52100 Pula

Republika Hrvatska

E-adresa: ddooblanovic@unipu.hr

Na temelju izvornoga, još neobjavljenoga arhivskog gradiva o feudu grofova Rota (Momjan) autorica obrađuje motive preljuba, incestuozne veze, konkubinata i prijestupa uopće u malenoj ruralnoj zajednici krajem 17. stoljeća. Okosnica rada jest sudski proces pokrenut protiv Katarine Peroša i njezinoga bratića i poslodavca Martina. Na temelju izvora razmatra se položaj žena prijestupnica, položaj sluškinja, motiv silovanja i uopće sudbine žena koje se našle na rubu zajednice.

Ključne riječi: Momjan, Istra, 17. stoljeće, preljub, incest, konkubinat, nedopuštene veze

Uvod: Sudski procesi kao povijesni izvori

Povijesni nas izvori poput kakvoga vremeplova vode u bližu ili dalju prošlost, nerijetko otkrivajući nevjerovatne priče, neka davno proživljena iskustva, skrivene intimnosti i već izbljedjele skandale. Posebno mjesto među izvorima pripada sudskim procesima koji spadaju u red iznimno intrigantnih povijesnih izvora.¹ Poput kakvoga romana oni vrve detaljima iz života protagonista ukazujući na sustav vrijednosti, vjeronanja, slabosti, strahova i strasti. Nerijetko ti izvori otkrivaju seksualno ponašanje ljudi u prošlosti, što je, kako navodi Neven Budak, zanimljivo „kao ilustracija prepre-

¹ Usp. Jean-Louise Flandrin, *Amori contadini: Amore e sessualità nelle campagne nella Francia dal XVI al XIX secolo*. Milano: Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., 1980., 4-6.

ka i teškoća s kojima su se suočavali ljudi živeći pod restriktivnim bračnim pravom“.² Putem sudskih procesa doslovno ulazimo u život „malih ljudi“. Naravno, to su samo zabilježeni isječci iz njihovih života, epizode. Mnogo toga ostaje izvan izvora i samo se nazire među zapisanim recima.

Ljubavne priče iz prošlosti do nas najčešće dolaze također preko sudskih zapisa, a tada je uglavnom riječ o tragičnim pričama u kojima su žene bile ostavljene i obeščašćene i u takvim situacijama prisiljene napustiti mjesto u kojemu su živjele i, vrlo često, okončati nezgodnu i kompromitirajuću trudnoću.³

Kada je riječ o sudskim procesima kao povijesnim izvorima, valja imati na umu, kako na uvodnim stranicama *Maruše* ističe Zdenka Janeković Römer, da ti izvori pokrivaju samo prijestupničko ili zločinačko ponašanje.⁴

Sudski zapisnik s područja Momjanštine (sjeverna Istra) zabilježen u knjizi Feudalne jurisdikcije Momjan takav je izvor koji otvara pitanja ljubavi, seksualnosti i prijestupa u malenoj seoskoj zajednici u momjanskoj jurisdikciji posljednjih godina 17. stoljeća.⁵ Premda rasplet za sada nije poznat, po svemu sudeći za glavnu je „junakinju“ to bila tragična priča.

Momjanski proces iz 1691. godine

Protagonisti i mizanscena

Glavni likovi ovoga sudskog procesa bili su Martin i Katarina Peroša, prvi rođaci (Očevi su im bili braća.), koji su prijavljeni zbog incestuoznoga odnosa. Prema zabilježenome u sudskome zapisniku, lik Martina Peroše vezan je uz brak (oženjeni muškarac), preljub, prijestup, zavodništvo, incestuoznu vezu, kršenje pravila dobrog ponašanja, loš primjer čitavoj zajednici. Katarina je bila njegova rođakinja, sluškinja i ljubavnica. Bila je neudana (*figlia nubile*) i u vrijeme procesa trudna (*gravida*). Za okolinu je ona bila prijestupnica u nedopuštenoj vezi s rođakom, a pritom i oženjenim čovjekom. Katarina je možda bila i silovana, o čemu samo letimično progovara tijekom procesa. Svakako da je u situaciji u kojoj se našla morala biti prestrašena, sama, osuđena i odbačena od

² Neven Budak, „U sukobu s javnim moralom. Primjeri iz seksualnog života Varaždinaca u 16. stoljeću“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta* 21 (1988): 121.

³ Jean-Louise Flandrin, *Amori contadini*, 173.

⁴ Zdenka Janeković Römer, *Maruša ili suđenje ljubavi. Bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika*, Zagreb: Algoritam, 2007., 16.

⁵ Pokrajinski arhiv Koper, Feudalna jurisdikcija Momjan/Giurisdizione del Castello di Momiano (dalje u tekstu: SI PAK KP 82), kut. 1, *Knjiga spisov* 1689. – 1691. Proces protiv Catarine Perosa, fol. 507r-531r.

zajednice. O tome je li u Martina bila zaljubljena ili se u vezu s bratićem upustila zbog njegovih prijetnji i obećanja, možemo samo pretpostavljati. Sluškinje su se u to vrijeme vrlo često podrazumijevale kao gospodareve prilježnice. U slučajevima kada je gospodar bio neoženjeni muškarac, te su žene uglavnom tretirane kao gospodarice kuće. Onda kada je muškarac bio u braku, takva je veza značila i preljub i bigamiju.⁶

Zanimljiva protagonistkinja ove priče je i Martinova zakonita supruga Andrea Peroša. Tijekom procesa jedva da je i progovorila. Riječ je o prevarenoj i posramljenoj ženi, možda neplodnoj. Može se pretpostaviti da je postala predmet ismijavanja i ogovaranja, omiljena tema kod sumještana koji su budno pratili sve što se u selu događalo. Mogući, ali vrlo vjerojatno izmišljen lik u ovome slučaju jest nasilni Morlak. Njegovo je stvarno postojanje upitno. U priči preuzima obilježja zločestoga došljaka, nasilnika, silovatelja, stranca.

Martinovi i Katarinini sumještani također su vrlo važan dio priče. Oni su svjedoci u procesu, osuđuju nemoralno ponašanje svojih sumještana i često su pred sudom bojažljivi. Kao mjesta radnje izvor bilježi Momjan – središte u kojemu obitava sudac (grof Zuanne Rota), selo Brda – mjesto u kojemu obitavaju prijestupnici, lokalitete *Vrnjak* i *Valle di Basuglie* – mjesta gdje su prijestupnici zatečeni u seksualnoj igri te put koji vodi prema Grožnjanu na kojemu je Katarina navodno silovana.

Selo Brda nalazi se dvije milje udaljeno od Momjana. Samo ime govori o njegovu smještaju na vrhu brda za koje je biskup Giacomo Filippo Tomasini zabilježio kako tamo struji dobar zrak (*aria buonissima*).⁷ Bilo je dio feudalne cjeline grofova Rota.

Sudski proces

U srednjemu i ranome novom vijeku nadležnost u moralnim bračnim pitanjima imala je Crkva, dok su imovinska pitanja (miraz i nasljedstvo) prepuštena svjetovnim vlastima.⁸ Ingerencije crkvenih i svjetovnih sudova ponekad su se ispreplitale. U praksi su se na svjetovnim sudovima izricale kazne i u pitanjima preljuba, konkubinata i raznih seksualnih prijestupa.⁹ Ovaj se proces vodio pred feudalnim sucem,

⁶ Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka: Nasilje i ilegitimnost u (izvan)bračnim vezama na području Porečke biskupije u prvoj polovici 17. stoljeća*. Zagreb: Srednja Europa, 2012., 247-248.

⁷ Giacomo Filippo Tomasini, „De Comentarj storico-geografici della Provincia dell'Istria“, *Archeografo Triestino*, vol. 4 (1837): 292.

⁸ Zdenka Janeković Römer, *Maruša ili suđenje ljubavi*, 30; Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 35-38, 200-202.

⁹ Zdenka Janeković Römer, *Maruša ili suđenje ljubavi*, 30; Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 260, 264.

vlasnikom feudalne jurisdikcije, koji je, čini se, imao nadležnost u pitanjima vezanima uz spolni moral.¹⁰

Momjanski kancelar Zuanne de Ambrosi druge je nedjelje u novoj 1691. godini zabilježio prijavu koju su predstavnici sela Brda podnijeli grofu i sucu Zuannu Roti. Župan Anton Valenta i sudac Andrea Peroša došli su pred momjanskoga feudalca kako bi prijavili nedolično ponašanje sumještanke Katarine Peroša.

Prema njihovim je riječima njezino ponašanje bilo skandalozno: „(...) *non essendo maritata ma nubile non dimeno esser cosi scandalosa di mal esempio a tutti quelli contorni per la vitta prostituta e vituperosa che comunemte si dice tenere (...)*“.¹¹

Neudana je djevojka radila kao sluškinja (*serva, masara, masera*) u kući rođaka Martina Peroše i njegove supruge. Iz izvora saznajemo kako su Martinov i Katarinin otac (*Zuanne i Iure*) bili braća. U trenutku prijave Katarina je bila trudna, prema riječima svjedoka, s rođakom Martinom. U prijavi je zabilježena i sumnja na moguće ranije trudnoće te samim time i pobačaje ili čedomorstva: „(...) *viene detto esser la stesa gravida, et dubitando che questa possa haver partorito ancora delle Creature Dio sa come possano esser andatte (...)*“.¹² Sumnja o ranijim trudnoćama i mogućim čedomorstvima, koju su župan i sudac iznijeli, upućuje na to da je Katarina možda već bila u kasnim dvadesetim ili ranim tridesetim godinama. No, sumnja potvrđuje i praksu rješavanja neželjenih trudnoća u situacijama poput ove¹³ (izvanbračna začeca, nedopuštene veze i slično), praksu koja je bila poznata kako u gradskim, tako i u seoskim sredinama.¹⁴

¹⁰ Istraživanja o feudalnome sudištu Momjan i ne postoje. Praksa u nekim drugim istarskim feudalnim upravama, primjerice Savičenti (feud mletačke obitelji Morosini, kasnije Grimani) bila je takva da je feud imao autonomiju u građanskoj i kaznenoj nadležnosti. Kapetan je u ime feudalnoga vlasnika predvodio feudalni sud. Primjerice, u slučaju Marije Radoslović, koja je 1632. osuđena na smrt kao vještica, suđenje se odvijalo u Savičenti pred kapetanom Francescom Mladineom: *Nel Nome de Dio. Amen. Noi Francesco Mladineo per l'illusissimo Signor Marin Grimani Signore, et Assoluto Padrone di questo Castello di S. Vincenti, e suo Territorio, Capitano del medesimo sedendo pro Tribunal in questo Loco, dove per Noi, et Precessori Nostri simil sentenze son solite promulgarsi (...)* Archivio di Stato Venezia, Deposito Grimani, kut. 10, sv. 7, Sentenze Capitali (1629-1766), Sentenza criminale contro Mare Radolovich da Zara condannata alla morte per Strega.

¹¹ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 507r.

¹² Isto.

¹³ U selu Brda ta praksa nije bila nepoznata. U Matičnoj knjizi vjenčanih župe Momjan (154r, nova num. 139r) 1645. godine zabilježeno je vjenčanje *Gergora Perosse della Villa di Prem i Mare figliola del q. Mattio Giurgovich detto Galiotto da Berda*. Mare je bila osuđena i zatvorena zbog čedomorstva (*fu pregionata per imputazione d'haver soffocato un bastardo*). Grgur Perosa za nju je zatražio pomilovanje, što je i odobreno (*fù adimandata in gratia dal sudetto Gergor alla Giustizia, e gli fù concessa (...)*).

¹⁴ Za čedomorstva vidi: Nella Lonza, „Dvije izgubljene duše: Čedomorstva u Dubrovačkoj Republici (1667-1808)“, *Analiz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, (2001): 261-303; Marija Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena. Položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*, Zagreb: Srednja Europa, 2006., 150-156.

Tijekom istrage na vidjelo će izaći i priča o njezinome silovanju (neki Morlak na putu za Grožnjan). U svakome slučaju, bila konkubina u incestuoznoj vezi ili žrtva silovanja, Katarina se našla u nezavidnoj situaciji, posramljena, odbačena i sama.

Već nekoliko dana nakon prijave župan i sudac posjetili su njezino boravište kako bi utvrdili stanje stvari. Katarina je priznala trudnoću i tražila da se ne podvrgne pregledu stručnih žena (vjerojatno babica)¹⁵: “(...) *Cattarina rispondesse non esser piu putta anzi deflorata e di presente ritrovarsi gravida e cio disse che per non faccessimo vederla da altre done (...)*”.¹⁶ Martin se za vrijeme toga posjeta ne spominje.

Vjerujući da će Katarina zbog težine optužbe pokušati pobjeći jer je preplašena i svjesna počinjenoga zlodjela, grof je naredio njezino privođenje u lokalni zatvor pomoću pripadnika lokalne milicije (černide¹⁷), kojih je prema biskupu Tomasiniju u Momjanu bilo stotinu.¹⁸ Dok su vojnici stigli do Brda kako bi priveli Katarinu, ona i Martin već su nestali. Nije poznato jesu li nakon bijega ostali zajedno ili je svatko od njih krenuo svojim putom.

Vijest o njihovom bijegu grofu je priopćio podžupan Brda Matej Kleneš (*Mattio Clenes*). Informaciju o bijegu potvrdila je nekoliko dana kasnije i Martinova supruga Andrea Peroša. Došla je u Momjan u suprugovo ime predati bratovštinske prihode (suprug je bio blagajnik bratovštine *Scuola di san Zuanne Pollo*) i izjavila kako su zbog bojazni da će ih privesti i Katarina i Martin otišli: „(...) *detto mio marito con la predetta Cattarina l'altra notte se ne fugi perche veniva disiminato che havendo havuto il medesimo Copula Carnale con la sudetta Cattarina sua parente potesse esser arestato (...)*”.¹⁹

Početkom veljače otvorena je istraga i u nekoliko idućih dana ispitano je mnoštvo svjedoka. Svjedoci su uglavnom bili mještani Brda, što je uobičajeno i očekivano jer su u malenim zajednicama svi sve znali jedni o drugima i vodili brigu o čitavome susjedstvu. Često se u navodima svjedoka spominje izraz „*tutta l'università di Berda*“, što bi označavalo skupnost seoskoga vijeća.

Četvrtinu ispitanih svjedoka (pet) činile su žene. Marija Mogorović Crljenko, kada govori o svjedocima u bračnim sporovima, navodi kako su u istarskim primjerima

¹⁵ U slučaju potrebe da se ustanovi eventualna trudnoća ili obavljeni porod, obično je s predstavnicima vlasti dolazila i babica kao stručna osoba. U francuskome slučaju iz prve polovice 18. stoljeća, kako bi se ustanovio obavljeni porod, uz svećenika je u obilazak kuće Marguerite Mengant morala ići i babica Laurence Gourniel. Jean-Louise Flandrin, *Amori contadini*, 173-174.

¹⁶ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 507r-507v.

¹⁷ U puku je zvana i *crna vojska*. Činili su je muškarci u dobi od 18. do 35. (odnosno 16. do 40.) godine, a služili su od osam mjeseci do tri godine. Miroslav Bertoša, “Černide”, *Istarska enciklopedija*, Zagreb, 2005., 134.

¹⁸ Giacomo Filippo Tomasini, „De Comentarij“, 288.

¹⁹ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 508v.

žene bile vjerodostojni svjedoci, dok istraživanja za neka druga područja (primjerice Bolognu) pokazuju suprotno.²⁰

Svim su svjedocima postavljena ista pitanja: poznaju li Katarinu i Martina, znaju li u kakvome su oni srodstvu, znaju li u kakvome su odnosu te jesu li ih vidjeli u seksualnome općenju i gdje.

Svi su svjedoci znali da su oni bliski rođaci. Njihovo je srodstvo posvjedočio i stogodišnji Kuzma Valenta, kojega je kancelar ispitao u njegovoj kući: "(...) *ritrovai sedente un huomo di ettà di anni cento (...)*"²¹. Većina svjedoka samo je čula kako su rođaci Martin i Katarina zatečeni u spolnome općenju (trinaest od devetnaest ispitanih). Čak je i onaj koji je prijavio čitavu stvar (*Gregor Comar*) samo čuo o tome. On je i jedini koji je Katarinu vrlo otvoreno okarakterizirao kao djevojku loša ponašanja: „(...) *che detta Cattarina sia di Malla vitta (...)*"²².

Ostaje pitanje je li njegova motivacija prilikom prijavljivanja bila isključivo zgražanje nad nemoralnim ponašanjem svojih susjeda ili iza toga stoji nešto posve drugo. Možda je onaj tko bi prijavio takav prijestup dobio neku nagradu od vlasti ili neke treće osobe koju je možda Katarina odbila? Ili je Katarina nekada odbila Gregora kao udvarača te se on sada odlučio osvetiti? Možda su se samo porječkali pa joj se Gregor htio osvetiti? Izvori o tome šute.

Razlozi za prijavu konkubinata bili su različiti, a ovisili su i o tome tko prijestup prijavljuje. Istarski primjeri konkubinatskih veza pokazuju kako su ih prijavljivali rođaci, ali i osobe bez ikakvih rodbinskih veza s prijestupnicima. Prvi, često zbog sramote koja je konkubinatskom vezom padala na obitelj, a drugi radi bojazni od smrtnoga grijeha uopće.²³ Praksa je bila da župnik u slučajevima kada je trebao sklopiti brak, a znao je za postojanje nekakvoga prijestupa, situaciju prijavi biskupu.²⁴ U ovome je slučaju riječ o procesu radi nedoličnoga ponašanja, o vezi osoba koje iz više razloga nisu mogle i nisu smjele biti zajedno.

Tri su ispitana svjedoka izjavila kako ne znaju ništa o toj vezi. Među njima je i Martinova supruga Andrea koja nije vidjela nikakve neprikladne radnje (*atti improprij*). Njezino je svjedočanstvo vrlo kratko i šturo. Krije li se iza takvoga iskaza posramljenost pred sumještanima, strah od suprugove reakcije ili nešto sasvim treće, ostaje za razjašnjenje?

²⁰ Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 237.

²¹ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 516v-517r.

²² SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 514v.

²³ Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 258-259.

²⁴ O ulozi župnika u pitanjima konkubinata i ostalih bračnih prijestupa vidi: Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 264-269.

Ona sama kao da je opravdavala odnos između supruga i Katarine. Svjedok Del Hosto aludirao je i na njezino svojevrsno odobravanje incestuozne veze supruga i sluškinje i rođakinje Katarine jer je njihove poljupce opravdavala činjenicom da su rođaci i da to mogu činiti koliko i kako im drago: „(...) *et Andrea moglie di Martin mi rispose che si bacino che in ogni modo lo possono fare perche sono parenti (...)*“.²⁵

Razlog njezina prešutnog odobravanja ove priče možda leži u njezinoj eventualnoj neplodnosti. U čitavom se procesu nigdje ne navode djeca supružnika Andreje i Martina, a zbog nepostojanja matičnih knjiga župe Momjan za to vrijeme nije moguće utvrditi njihovo eventualno postojanje kao ni koliko su dugo u vrijeme procesa supružnici bili u bračnoj zajednici. Možemo samo nagađati kako je izostanak djece mogao biti razlog Andreina odobravanja veze između supruga i njegove bliske rođakinje.

Zanimljivo je svjedočanstvo Mateja Valente (*Mattio Valenta figlio di Ivizza*), koji je u iskazima mnogih svjedoka naveden kao svjedok seksualnoga čina dvoje prijestupnika. Valenta je izjavio kako pozna Katarinu i Martina, kako zna za trudnoću, ali ne i tko je otac. Njegovo je svjedočanstvo nekakav oblik slobodnoga ponašanja dvoje rođaka i njihovu eventualnu vezu pomiče još dvije godine unatrag. Prilikom oranja na Martinovoj njivi, nakon zajedničkoga objeda, on je nastavio s poslom, a Katarina i Martin igrali su se valjajući se po podu: „(...) *non posso dire di haver ritrovato io esso Martin Perosa et Cattarina Perosa in carnal congiungimento sollo diro bene già due anni or sono che Io andai ad'arar al detto Perosa in un suo Campo postto sotto il pilon della Villa di Berda di questa Iurisdictione et ivi vi erra anco detta Cattarina et doppo che abbiamo tutti assieme mangiato, Io attessi al Mio lavoro et Martin con Cattarina predetta cominciando tra di loro giocare gettandosi per terra et tenindola per il [nasso]²⁶(...)*“.²⁷ Međutim, u iskazu nije potvrdio da ih je zatekao u *carnal congiungimento* nego samo gore rečeno. O slobodnome ponašanju i iskazivanju nježnosti između dvoje rođaka svjedočio je i Jure Peroša pokojnoga Mihaela. Vidio je kako je u više navrata Martin zagrlio i poljubio Katarinu: „*il che vidi con li miei ochi in occasione di passar per dove lavoravano, et nel andar a festa nella cassa del medesimo Martin*“.²⁸

Očevici njihove seksualne veze bili su eksplicitniji u opisu viđenoga. Michiel del Hosto pokojnoga Jakova iz Kućibrega (*Villa di Cucibreggh*) zatekao ih je u polju ispod sela: „(...) *Io ancora in un campo sotto Cucibrech dove Martin faceva Carbon osservai con li propri ochi*

²⁵ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 512r.

²⁶ Posljednja riječ vrlo je loše čitljiva.

²⁷ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 520r.

²⁸ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 511v.

*essendovi ancor Cattarina sudetta che si bacciavano in Terra et ponendo detto Martin una gamba fin l'altra di detta Cattarina osservai che essendo di spora Martin si Misiavano fra essi e Martin poneva le mani nelle Tette, et erano a far questi giochi sotto il Cason del Carbon... Li ho veduti ancora piu volte in Casa di detto Martin baciarsi senza rispetto per sua Moglie anzi che io li dissi che erra vergogna et Andrea moglie di Martin mi rispose che si bacino che in ogni modo lo possino fare perche sono parenti (...)*²⁹ U njegovu je svjedočanstvu prisutan ton osude i neodobravanja. Kao stanovnik Kućibrega (koji gravitira prema Kopru) vjerojatno se nije bojao svjedočiti i reći što misli. Za razliku od njega, Marina Peroša (Mnogi ispitanici navode ju kao svjedokinju.) najprije je poricala i tvrdila kako je samo čula o spolnome općenju „*comercio carnale*“ između Katarine i Martina. Kada joj je rečeno kako mora reći istinu i kako su je mnogi naveli kao svjedoka, priznala je kako se bojala da će na taj način sagriješiti: „(...) *Oh Dio e vero che trovai li sudetti Martin et Cattarina Perossa come son rinfacciata dalla Giustizia ma ho havuto paura di far peccato a palesar questo fatto (...)*“³⁰ Vidjela ih je kada se vraćala kući iz Sorbara: „(...) *sotto certi castagneri abbracciati in Terra destirati a pocco distanza li era le bragesse e camisiola di Tella del Medesimo il che vedutto andai perche impresa per la mia strada, et trascorsa un tiro di pietra di Mano ambidue mi chiamarono pregandomi aspetarli che mi volesero parlare, et fermatami li attesi che capitati mi pregarono a non palesar che giurai (...)*“³¹ Čini se da se Marina barem djelomično držala obećanoga jer je susjedi Mandaleni Comar rekla samo ono što je vidjela, ali ne i koga: „(...) *mi disse di haver trovato due cioè, uno e una, sotto certi Castagnari in carnal congiungimento (...)*“³² Iz mnogih drugih svjedočanstava saznajemo kako ih je zatekla dan uoči blagdana svetoga Lovre (9. kolovoza) te kako joj je Martin tada u zamjenu za šutnju dao deset novčića (*dieci soldi*), a obećali su joj i rubac za glavu (*faciol di testa*).

Posljednji je očevidac bio Katin krsni kum Marco Bubola iz Kućibrega (*Giurisdizione di Capodistria*). On ih je zatekao kod Vrnjaka: „(...) *mentre andando a Vergnach et arivato sotto il Monte di questa Villa che fui con la mia luci ancora in mano che portano del pane a vender da Mattio Milich da Vergnach vidi sotto un Arbore in un Campo Martin Perosa et Cattarina Perosa con le gambe incrosate onde io andai per la mia strada che mi ero incominciato anzi che pocho distante da quel loco erra il Cesotto di esso Martin che pocho dolanzi da quello faceva carbone che tanto posso dire con verita di haver veduto con li ochi propri (...)*“³³

²⁹ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 511v-512r.

³⁰ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 513r.

³¹ Isto.

³² SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 514r.

³³ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 518r.

Neki su svjedoci prilikom opisivanja odnosa između Katarine i Martina koristili pojam *commercio carnale* i *carnal congiungimento*, drugi *copula carnale*, a neki su govorili o igri (*tra di loro giocare, giocho*).

Iako je „copula carnalis“ već u srednjemu vijeku bila bitan preduvjet dovršenja braka,³⁴ ponekad su izrazi *commercio carnale* i *copula carnale* korišteni pogrdno i rabili se, kako ističe Miroslav Bertoša, kod opisivanja izvanbračnoga odnosa.³⁵

Valja primijetiti kako u vrijeme kada je Crkva bila središte zajednice, što je vidljivo i iz kazni koje je momjanski grof propisivao u raznim prekršajima, a uglavnom se odnose kupnju svijeća za momjansku crkvu³⁶, ni momjanski župnik ni kurat crkve u Brdu³⁷ nisu svjedočili u ovome procesu. Teško je povjerovati da do ušiju kurata u Brdima nije stigla nikakva glasina o skandalu u malenome selu.

Selo Brda u kojemu su Kata i Martin živjeli brojalo je sredinom 17. stoljeća oko četrdeset stanovnika: „*Sono qui varie buone case, e tra la villa e fuori circa 40 vicini tutti sotto la giurisdizione dei signori conti di Momiano, che hanno qui il loro palazzo per raccogliere le decime ed altri utili, come raccolgono a Momiano.*“³⁸ Može se retpostaviti da broj stanovnika u selu Brda do početka devedesetih godina 17. stoljeća nije znatno porastao. Ukoliko je broj stanovnika bio sličan onome iz ranih četrdesetih godina 17. stoljeća, onda je u ovome procesu gotovo polovica žitelja saslušana i većini je upravo taj dio priče vezan uz rodbinsku vezu najviše smetao. Pored toga, smetalo ih je i odviše slobodno Katarinino i Martinovo ponašanje, koji su više puta zatečeni u seksualnome općenju ured bijela dana na otvorenome (njiva, livada).

Koncem veljače iste godine (1691.), nakon saslušanja izjava svjedoka, grof je naredio kako se Martin u roku od tri dana mora pojaviti pred sudom: „(...) *ha decretatto che Martin Perosa adultero e stuprator incestuoso di Cattarina Perosa figlia Nubile Sua Gezmana sii chiamatto ad informar la Giusta nelle carceri di questo Castello col tenor del seguente mandato (...)*“³⁹ Isti je dan poziv odnesen na njegovu adresu. U Martinovu izbivanju poziv je primila njegova supruga Andrea, a samo četiri dana kasnije pred sud je stigao zahtjev u kojemu Martin Peroša preko Matije Subera iz Merišća traži odgodu

³⁴ Vidi: Zdenka Janeković Römer, *Maruša ili suđenje ljubavi*, 107-108.

³⁵ Miroslav Bertoša, *Doba nasilja, doba straha: Vojnici-pljačkaši, seljaci-razbojnici i doseljenici-nasilnici u Istri u 17. i 18. stoljeću*. Zagreb: Durieux, 2011., 356.

³⁶ Tako je i Martinova kazna djelomično bila vezana uz crkvu. Morao je donijeti svijeće za momjanske crkve u izrečenoj vrijednosti.

³⁷ U mjestu Brda postojala je crkva posvećena sv. Jakovu, a od 1572. godine i kurat kojega su mještani birali i plaćali. Giacomo Filippo Tomasini, „De Comentarij“, 292.

³⁸ Giacomo Filippo Tomasini, „De Comentarij“, 292.

³⁹ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 520v.

od deset dana. To dokazuje da je bio u kontaktu sa suprugom i da nije daleko otišao. U ožujku je zatražena dodatna odgoda od osam dana, a nakon toga još nekoliko.

U sudskome su nalogu navedena sva Martinova zlodjela. Iz samoga se poziva stječe dojam kako je sud bio skloniji Katarini kao žrtvi nego Martinu kao višestrukome i bezobzirnome prekršitelju:

„Col tenor del presente Mandato si citta Martin Perosa de Iure della Villa di Berda di questa Iurisdictione Marito di Andrea perche nel termine di giorni tre prosimi venturi presentar si debbi nelle forze di questa Giusta per render informata la Medesima sopra quanto sarà ricercato e specialmente per quello che egli perven dal rispetto che erra tenuto portare alla fede Matrimoniale l' habbi havuto copula carnalle con Cattarina Perosa de Zuanne Sua serva stuprandola et con non haver inconsiderazione la streta parentela che possa con la Medesima habbi voluto incestuosamente giacer con quella col renderla gravida nei tempi eluoghi e forme come piu chiaramente consta in processo havendo il Medesimo cio comesso liberamente senza riguardo all offesa di Sua Divina Madre ne timor delle Leggi con scandalo e detestabile essemplio che pero nel sudetto termine comparir debbi come sopra aliter in fede.“⁴⁰

Kako je Martin stalno preko trećih osoba tražio odgodu i nije dolazio pred suca, početkom travnja javno je oglasen (*pubblicato et stridato*) proglas protiv njega. Sadržaj proglasa uglavnom se poklapa sa sadržajem sudskoga naloga.

Optuženi se pred sudom pojavio tek sredinom lipnja. Na pitanje zašto tek sada dolazi pred sud odgovorio je kako ne zna čitati ni pisati pa samim time nije znao da treba doći te kako je u *Antignani* (Tinjan kod Kopra) obavljao svoje obrtničke poslove (*mestiere di Artesano*). Na pitanje zašto je otišao iz Brda izjavio je kako su ga župan, suci i Vijeće Brda (*Zuppano Giudici et Università della Villa di Berda*) htjeli zatvoriti zbog veze sa služavkom: „(...) *perche veniva detto che la mia Massarà fosse gravida con me et per questo Mottio ho dato lacco alla fortuna (...)*“⁴¹ Izjavio je kako Katarinu poznaje jer mu je bila sluškinja, ali s njom nije seksualno općio jer mu je rođakinja.

Izvori potvrđuju kako su muškarcu gotovo u pravilu služavku podrazumijevali kao seksualnu partnericu.⁴² Nerijetko su u gradovima seoske djevojke koje su služile u gradskim kućama bile i gospodareve priležnice, a takvi su odnosi često završili djevojinom trudnoćom.⁴³

⁴⁰ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 520v-521r.

⁴¹ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 523v.

⁴² Vidi: Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 248.

⁴³ Jean-Louis Flandrin, *Amori contadini*, 180.

Prema riječima optuženoga Martina Peroše Katarina je bila trudna s nekim Alban-
cem: „(...) *si ritrovava gravida con un Albanese che li ha tolto il suo honore mentre
andava un giorno a Grisignana con un sacco di Carbone e nel quali pradi di Basuglie
fù assalita di esso Albanese, et ivi perde il suo fior virginale (...)*“.⁴⁴ Kada je upozoren
kako su svjedoci naveli mjesta i datume kada su ih vidjeli zajedno, tvrdio je da je riječ
o lažima osoba koje su s njim u lošim odnosima. Naveo je čitav niz osoba čija se riječ
ne bi smjela uzeti u obzir jer su s njim u vrlo lošim odnosima: *Michiel Baldin* jer je
lopov, supružnici *Ive* i *Marina Peroša* jer su mu rođaci i neprijatelji koji su s njim u
svađi poradi neke zemljišne čestice te *Marco Bubola* koji je sina htio vjenčati za Ka-
tarinu, a koja to nije htjela. Martin je naveo i osobe koje će potvrditi njegove iskaze o
osobama navedenima kao nevjerodostojnim svjedocima: *Mattio Prolissa*, *Michiel de
Luca*, *Zorzi Bubola*, *Gregorio* i *Helena Cattarincich*. Samo su *Mattio Prolissa* i *Michiel
de Luca* potvrdili priču o svađi između supružnika *Ive* i *Marine Peroša* te *Martina*.

Na koncu je 10. kolovoza 1691. godine Martinu izrečena kazna prema kojoj se, dok
vlasti drugačije ne odluče, nije smio udaljiti iz mjesta te je morao platiti kaznu od
25 dukata kao i troškove sudskoga procesa: „*Martin Perosa stante le sue diffesse sii
Mittemente condanato in ducati vinticinque de piccoli ne prima ne possa il medesimo
partirvi dal loco assegnatoli per prigionie sino a tanto non sara licinciato dalla Giusta
giusto alla piegiaria datta essendo la medesima ma se nel termine di mesi uno partera
para quatro di terzi di pesso de lire dieci il paro quali doverano da Noi esser dispensati a
queli altari che a Noi parera nella Chiesa di questo Castello, et portando detti terzi come
sopra sij libero della condana delli ducati vinti cinque intendendosi sempre obligato alla
Medesima condana, et nelle spese del Processo.*“⁴⁵

Za *Martina* i njegovu suprugu *Andreu* ova je epizoda bez sumnje bila neugodna,
no okončanjem procesa i novčanom kaznom, kojom je *Martin* trebao iskupiti svoj
prijestup, ona je vjerojatno i okončana. Zasigurno su još neko vrijeme, do pojave
novoga intrigantnog slučaja u susjedstvu, preljubnik *Martin* i prevarena *Andrea* bili
tema ogovaranja i zadirkivanja. No, što je bilo s *Katarinom*? Njezina je sudbina sigurno
bila znatno teža. U vrijeme nastanka ovih sudskih zapisa *Katarina* je bila neudana,
trudna, sama i u bijegu.

Važan aspekt ove sudske priče jest i epizoda njezina silovanja. Iako u sklopu ovoga
sudskog zapisa sama *Katarina* o tome nije progovorila, svjedoci navode kako je ona
tvrdila da je silovana na lokalitetu *Valle di Basuglie* dok je išla u *Grožnjan* te kako je

⁴⁴ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 524r.

⁴⁵ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 521v-522r.

tada zatrudnjela. Katarinino silovanje svjedoci uglavnom tretiraju kao nekakav usputni alibi dvoje ljubavnika. Spominje ga i Martin Peroša te ističe kako je Katarina htjela podnijeti tužbu: „(...) *la stesa Cattarina mi conto piangendo che nel venir da Grisignana nella Valle di Basuglie sii stata deflorata a viva forza da un Morlaco da essa mai piu veduto ne conosciuto, et che non li valse il voler fuggire l'agiunse, ne il cridare perche la minacio di morte pregandomi ch'intendessi chi potesse mai esser stato quel Morlaco perche intendeva contro del medesimo far le sue istanze alla Giustizia (...)*“.⁴⁶ Svjedok Gregor Comar naveo je kako se na tome lokalitetu Katarina susrela s naoružanim čovjekom ne navodeći ga kao Morlaka: „(...) *che haveva una pistola et un picho nelle mani (...) et con lui ha perso il suo fior virginale e restò gravida.*“⁴⁷

Samo od sebe nameće se pitanje zašto Katarina do tada nije podnijela tužbu protiv silovatelja i pokušala spasiti svoj ugled i dijete koje je nosila? Prijavom silovanja mogla je barem malo poboljšati svoju situaciju i u očima sumješšana te umjesto potpune prijestupnice donekle biti i žrtva. Možda tada ne bi morala napustiti Brda, a možda ne bi došlo ni do prijave veze između nje i Martina.

Čitava priča o silovanju iz ovoga sudskog zapisa djeluje pomalo neuvjerljivo. Katarina ni jednom jedinom riječju istražiteljima nije dala do znanja da je silovana nego je jednostavno priznala trudnoću i na neki način šutnjom potvrdila optužbe. Na to da je priča o silovanju izmišljena kao alibi ljubavnika mogla bi upućivati i silovateljeva osoba. Riječ je o pripadniku skupine *habbitanti novi*, strancu s kojima je u to vrijeme u Istri „domaće stanovništvo“ imalo znatnih trzavica i svađa.⁴⁸ Svjedoci ga nazivaju *Murlacho, Morlacho, Albanese*.

Kada u preljubničkoj i nedopuštenoj vezi dođe i do trudnoće, u izvorima se nerijetko pojavljuje motiv silovanja kojim se čitava priča pokušava preusmjeriti u drugome smjeru. Tako je, primjerice, Uršula Geljanica, služavka Blaža Škrinjarića, godine 1588. (nakon počinjenoga čedomorstva) trudnoću pripisala zaslugi svoga gospodara, a zatim usputno spomenula i vojnika koji ju je silovao na Brdovskome koncu u predgrađu Varaždina da bi na kraju u priču ušao i mlinar.⁴⁹

Bio djetetov otac Martin Peroša ili nasilni došljak (Morlak) kojega uopće nije poznavala, trudnoća Katarine Peroša nije bila blagoslovljeno stanje. Katarina se u ovome sudskom

⁴⁶ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 527v.

⁴⁷ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 515r.

⁴⁸ Brojne je radove o sukobima s novim stanovnicima, doseljenicima objavio Miroslav Bertoša. Radi bibliografije vidi: Ivan Jurković (ur.), *Bertošin zbornik. Zbornik u čast Miroslava Bertoše*, I, Pula – Pazin; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu, 2013., 29-39.

⁴⁹ Neven Budak, "U sukobu s javnim moralom", 124.

zapisu, nakon bijega pred momjanskim vlastima, više ne spominje. Rasplet događaja za nju sigurno nije bio odviše povoljan. Nije poznato koliko je Katarina tada imala godina, a kako matične knjige iz toga razdoblja nisu sačuvane, taj će podatak vjerojatno i ostati nepoznat. Budući da vlasti sumnjaju na neke ranije trudnoće i moguća čedomorstva, možemo pretpostaviti da je imala oko trideset godina. Otvorenima ostaju i pitanja jesu li joj roditelji bili još uvijek živi, je li imala braće i kako su oni na to gledali? Vjerojatno su oni tada bili već pokojni te je iz togs razloga bila sluškinja u kući bratića Martina. Ako su i bili još uvijek živi, teško da bi prešli preko takva kćerina prijestupa i primili ju natrag u kuću. Pitanje koje su suci postavili Martinu Peroši, kada se konačno pojavio pred sudom, upućuje na to kako se postupalo s djevojkama koje su se našle u situaciji poput one u kojoj se našla Katarina. Bile bi izbačene iz kuće: „*Per qual causa non habbi lui mandato via essa Cattarina quando li diceva di esser gravida con quel' Albanese? Rispose: Io non hò voluto creder et perche essa Cattarina era Putta da bene ne mai veniva detto che facesse alcun mancamento e questa sono stata la causa che Io non mandai quella via. Cattarina sudetta e Mia Germana perche lei nasce da un Frattello et Io dal altro, et anco per questa causa non mandai la medesima via (...)*”.⁵⁰

Budućnost je za Katarinu kao neudanu trudnicu (nosila ona u sebi plod incestuozne ili pak nasilne veze) morala biti gorkoga okusa. No, ovaj spis ne progovara o tome što je bilo s Katarinom.

Priče iz sudskih spisa potvrđuju kako su žene koje su se našle u sličnim situacijama uglavnom bile odbačene od svojih obitelji, a egzistenciju su pokušale osigurati prodajom vlastita tijela. Primjerice, bužetska priča iz sredine 18. stoljeća, u kojoj su sudjelovali sedamnaestogodišnja Meneghina Moretti iz Buzeta i sedam godina stariji markiz Giulio Gravis, za djevojku je završila prilično loše. Odbačena je od vlastite obitelji, dijete koje je rodila završilo je u koparskome sirotištu, a ona sama najvjerojatnije je postala javna žena.⁵¹

Za neudanu je djevojku u predindustrijskome razdoblju najvažnije bilo očuvati svoju i čast svoje obitelji. Prijestupi poput nedopuštene veze s oženjenim muškarcem, radilo se o prisilnoj ili dobrovoljnoj vezi, dovodili su neudane djevojke do moralnoga pada, etiketiranja i odbacivanja od strane zajednice. Život u konkubinatskoj zajednici mogao je djevojke dovesti na rub društva. Na neozakonjenu zajednicu muškarca i žene gledalo se drugačije ovisno o tome jesu li postojale zapreke za brak te o kakvim

⁵⁰ SI PAK KP 82, kut. 1, Knjiga spisov 1689. – 1691., 524r.

⁵¹ Miroslav Bertosa, *Doba nasilja, doba straha*, 353-357.

se zaprekama radilo. Uglavnom su tolerirane kada se radilo o dvoje slobodnih ljudi.⁵² U razdoblju nakon Tridentskoga koncila konkubinat je tretiran znatno oštrije nego ranije. Takve su veze smatrane nezakonitima i samim time bile su podložne osudi i kažnjavanju.⁵³ Ipak, zajednica je nerijetko tolerirala konkubinatske veze ako one nekim drugim elementima nisu izlazile iz okvira društveno prihvatljivoga ponašanja.⁵⁴ Međutim, u ovoj je priči riječ o višestrukome prijestupu: preljubu, konkubinatu i incestuoznoj vezi. Takve veze i prije Koncila nisu bile tolerirane. Klasificirane su kao "kvalificirani konkubinat" (*concupinato qualificato*) odnosno veze u kojima se odnos dvije osobe prepliće s preljubom i incestom.⁵⁵

Katarina Peroša s jedne se strane uklapa u tipičnu priču o služavki koja je ujedno bila i gospodareva priležnica i često imala ulogu gospodarice kućanstva.⁵⁶ U tome je smislu njezin prijestup na neki način uobičajen i omotan velom donekle očekivanoga i toleriranoga ponašanja. Možda bi, da je riječ samo o odnosu služavke i gospodara, malena zajednica na Momjanštini takvu situaciju još dugo tolerirala. Možda bi ju tolerirala i bez obzira na preljubnički element priče, odnosno postojanje zakonite supruge u kućanstvu, ali ono što je susjedstvu - čini se - bilo neprihvatljivo jest blisko krvno srodstvo između Katarine i Martina te otvoreno kršenje pravila dobrog ponašanja.

Umjesto zaključka

Što je Katarinu Peroša nagnalo da se upusti u takvu vrstu veze s rođakom Martinom? Je li se ona toliko zaljubila u bratića Martina bez obzira na krvno srodstvo i njegov brak te odlučila ustrajati u svojoj ljubavi? Je li se svojevoljno upustila u tu vezu ili je na to bila prisiljena? Možda ju je Martin ucjenjivao poslom, a samim time i egzistencijom?

Ili je pak Martin Katarinu zavarao i obrlatio govoreći joj kako su oni rođaci pa se mogu grliti i ljubiti? To je, uostalom, i ono što kaže Martinova supruga, inače prilično nijema u ovome izvoru. Sve su to pitanja na koje odgovor možemo samo pretpostavljati.

Procesi poput ovoga vrlo su važni jer izvorima otvaranju oskudno pokriveno područje povijesti emocija, osobito za najniže društvene slojeve o kojima su zapisi u tome smis-

⁵² Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 242.

⁵³ Sara Luperini, "Il gioco dello scandalo. Concubinato, tribunali e comunità nella diocesi di Pisa (1597)", u: *Trasgressioni: seduzione, concubinato, adulterio, bigamia (XIV-XVIII secolo)*, ur. Silvana Seidel Menchi, Diego Quaglioni, Bologna: Il Mulino, 2004., 383.

⁵⁴ Isto, 392.

⁵⁵ Isto, 383.

⁵⁶ Isto, 388; Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 248.

lu još i rjeđi. Premda sami akteri procesa ne govore o svojim emocijama, možemo ih iščitati iz konteksta. Uz Katarinu možemo vezati niz emocija koje se, kako priča ide, kreću od pozitivne zaljubljenosti i emotivne razigranosti do srama, straha i samoće na kraju priče, a uz Martinovu suprugu Andreu povrijeđenost i posramljenost.

Iako s distance od više stoljeća, priče iz sudskih zapisa i danas su vrlo napete, izazivaju suosjećanje i zauzimanje za strane u njima. U prašnjavim sudskim spisima, osim intrigantnih, nerijetko i filmičnih, priča, zabilježeni su osjećaji i karakteri samih protagonista.

LITERATURA

Miroslav **Bertoša**, *Doba nasilja, doba straha: Vojnici-pljačkaši, seljaci-razbojnici i doseljenici-nasilnici u Istri u 17. i 18. stoljeću*. Zagreb: Durieux, 2011.

Neven **Budak**, "U sukobu s javnim moralom. Primjeri iz seksualnog života Varaždinaca u 16. stoljeću", *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta* 21 (1988): 121-130.

Jean-Louise **Flandrin**, *Amori contadini. Amore e sessualità nelle campagne nella Francia dal XVI al XIX secolo*, Milano: Mondadori, 1980.

Istarska enciklopedija, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav krleža, 2005.

Zdenka **Janeković Römer**, *Maruša ili suđenje ljubavi. Bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika*, Zagreb: Algoritam, 2007.

Ivan **Jurković** (ur.), *Bertošin zbornik. Zbornik u čast Miroslava Bertoše*, I, Pula – Pazin: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu, 2013.

Nella **Lonza**, "Dvije izgubljene duše: Čedomorstva u Dubrovačkoj Republici (1667-1808)", *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 39 (2001): 261-303.

Sara **Luperini**, "Il gioco dello scandalo. Concubinato, tribunali e comunità nella diocesi di Pisa (1597)", u: *Trasgressioni: seduzione, concubinato, adulterio, bigamia (XIV-XVIII secolo)*, ur. Silvana Seidel Menchi, Diego Quaglioni, Bologna: Il Mulino, 2004, 383-415.

Marija **Mogorović Crljenko**, *Nepoznati svijet istarskih žena. Položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*, Zagreb: Srednja Europa, 2006.

Marija **Mogorović Crljenko**, *Druga strana braka: Nasilje i ilegitalnost u (izvan) bračnim vezama na području Porečke biskupije u prvoj polovici 17. stoljeća*. Zagreb: Srednja Europa, 2012.

Giacomo Filippo **Tomasini**, "De Comentarij storico-geografici della Provincia dell'Istria", *Archeografo Triestino* 4 (1837).

Giochi sotto il Cason del Carbon: Illicit love games in the Momjam region at the end of the 17th century

Danijela Doblanović

Juraj Dobrila University of Pula

Department of Humanities – Subdivision for History

I. Matetića Ronjgova 1

52100 Pula

Croatia

E-mail: ddoatlanovic@unipu.hr

Summary

Court records are very intriguing historical sources. Even though they only record those instances in which the law was not observed, they reveal the beliefs, fears and views of the communities in which people live. The romantic liaisons of the distant past most often come to us by means of court records. These are generally tragic stories in which women were most often the victims (abandoned, dishonoured, pregnant).

One – by all accounts – tragic love story was recorded in the book of the Feudal Jurisdiction of Momjan in 1691. The protagonists in this court case were Martin and Katarina Peroša, first cousins who were reported for an incestuous relationship. Katarina was a servant in the household of her cousin Martin and his wife. She was accused of improper conduct because she engaged in sexual intercourse with Martin, her cousin and a married man. In the indictment, fear of the potential termination of an unwanted pregnancy is raised, as well as suspicion of possible prior infanticide. Although only Katarina was charged, the judge (the feudal lord of Momjan) launched an investigation which also placed Martin in an unpleasant position.

Through the testimony of many individuals, including relatives, neighbours and acquaintances, the reader becomes familiar with the prevailing views on adultery, bigamy and impermissible relationships in a small community at the end of the seventeenth century. Katarina's fate is not known, as she fled soon after the indictment was raised. Given the time in which she lived, we can only speculate as to the type of life that awaited her after her flight. The court records contain numerous examples of women who were in similar situations and who were generally rejected by their families. Their existence was then associated with the sale of their own bodies.

Ključne riječi: Momjan, Istra, 17. stoljeće, preljub, incest, konkubinat, nedopuštene veze